

תש"פ

17

איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (א, יב)

ד. פירש הרמב"ן: "וטעם טרחכם ומשאכם וריבכם, על דרך הפשט רמז משה רבינו להם שלשת הדברים שאמר ליתרו שהיה הוא עושה לעם, כמו שפירשתי שם (שמות יח, טו), והזכירן לישראל ברמזו וכו'. והזכיר משאכם, כנגד לדרוש אלקים (שם פסוק טו), שהוא ענין תפילה שמתפלל עליהם, והוא מלשון ונשאת תפילה (מ"ב יט, ד), ואל תשא בעדם רנה ותפילה (ירמיה ז, טז)".

ומבואר שחתפילה שהתפלל משה רבנו על בני ישראל נחשבה בעיניו ל"משא" ועול. והדבר מופלא, משה רבנו הרועה הנאמן שהוציא את בני ישראל ממצרים, ובמשך כל השנים עמד בפני מריבות ותלונות קשות ומרות, עד מצב שבו צעק לה' "מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני" (שמות יז, ד). אך כל זה אינו נחשב כמשא בעיניו, שהרי בדבריו להקב"ה נאמר: "כי תאמר אלי שאחו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא, ג). ופרש"י: "כי תאמר אלי, שאתה אומר אלי שאחו בחיקך. והיכן אמר לו כן, לך נחה את העם (שמות לב, לד), ואומר (שמות ו, יג) ויצום אל בני ישראל, על מנת שיהיו סוקלין אתכם ומחרפין אתכם". ונמצא שקיבל על עצמו משא העם ולא חשבו לעול. אולם להתפלל על צרכיו ומבקשו של כל יחיד ויחיד, כל כך היה מוסר את נפשו, עד שגם בלבבו של משה נחשב דבר זה ל"משא" כבד מנשוא, בבחינת "צריך שיחלה עצמו עליו", והוא מה שנתבאר בדברי הגמרא (ברכות יב, ג) "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא וכו' אמר רבא אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו". ופרש"י: "אם תלמיד חכם הוא זה שצריך לרחמים, צריך שיחלה חברו עצמו עליו". ולימדנו משה רבנו בדבריו היאך צריכה תפילה להיות כשמבקש על חברו, שצריך לירד לעומק צערו וגודל צרכו, עד שנעשים צרכי חברו וצערו כאילו הם שלו.

ומעתה לא יפלא מדוע התפילה שהתפלל משה על בני ישראל נחשבה בעיניו למשא. כי כשמרגישים ונושאים את כל הצער והיגון של כל אחד ואחד מכלל ישראל, אמנם משא כבד מנשוא הוא.

מעין בית השואבה

2

(א,כח) אנה אנחנו עולים אחינו
המסו את לבבינו לאמר עם גדול
ורם ממנו ערים גדולות ובצורות
בשמים וגו'.

וברש"י ערים גדולות ובצורות בשמים, דברו הכתובים בלשון הבאי, ע"כ, והוא מחולין (צ:). ועיי"ש ברש"י שמפרש לשון הבאי וז"ל לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא מפיו דבר שאינו, ולא שיתכון לשקר אלא לא דק, עכ"ל. ועדיין אין הדבר מובן כל כך, למה תשתמש התורה בלשון כזה אם אין בו אמת כלל.

ויתכן שעכ"פ יש בזה רמז לדבר אמת, שהרי בסוף ספר יהושע מפורש שהיו ערים בארץ ישראל שלא נכבשו בימי יהושע, וגם בספר שופטים אנו מוצאים ערים שלא נכבשו עדיין, ואפילו בימי שלמה עדיין לא נכבשה עיר גזר עד שכבשה מלך מצרים ונתנה לשלמה כמפורש בספר מלכים. וכנראה שכמו שנאמר לאברהם שאינו יכול לירש מיד את ארץ ישראל "כי לא שלם עון האמורי עד הנה" (לך טו, טז), כן היה באנשי הערים האלה שלא שלם עונם עד אז (וכמאמרם סוטה ט. שאין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה ואינו נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו).

וזהו נרמז במה שכתוב שהיו "בצורות בשמים", פ"י שהיה להם שמירה מן השמים מאחר שלא הגיע זמן איבודם עדיין.

ואצולה את-שפטילם בעת ההוא לאמר שמע בין-אסיכם ושפטתם צדק בין-איש ובין-אסיו ובין-גרו:

תוספת ברכה (4)

בתלמוד כתובות (ק"ו א') אמרו, דלשון זה מורה מצות עשה על הדיינים לשפוט (עיי"ש ברש"י בריש העמוד, שכתב, ושפטתם צדק — זו מצות עשה). ובשו"ת חתם סופר חקר, למה לא יברכו הדיינים קודם שיושבים לדון אשר קדשנו במצותיו וצנו לשפוט, כמו שמברכין על כל מצות עשה. וכתב הטעם בזה, שמא לא יקבלו הבעלי דינין את הדין ותהי הברכה לבטלה עכ"ד.

אבל טעם זה קשה לקבל, כי מה להם להדיינים עם בעלי הדין בהנהגתם אחר כך, הם, הדיינים, צריכים לעשות את שלהם — לשפוט, ומה שיהי אחרי כן אין להם לחקור, והרי זה כמו מצות הוכח תוכיח, שאעפ"י שכשידוע שלא ישמע זה שמוכיחין אותו אין צריך להוכיחו (יבמות ס"ה) כי אמנם לא רק אלה השתיים מצות שחשבנו שראויות לברך עליה (דיינים וצדקה) ואין מברכין, אך יש כאלה הרבה מאוד, שמצותן מצות עשה מפורש בתורה ואין מברכין, כמו השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם תקים, כבוד אב ואם, שכר פועל ביומו (ביומו תתן שכרו, פ' תצא), תקון איפת צדק ומשקל צדק, והוכח תוכיח, קימה והידור מפני זקן וחכם, ועוד.

אך באור הדבר כך הוא, כי הן נוסח הברכה שאנו מברכין על כל מצוה הוא „אשר קדשנו במצותיו“, ובאור הלשון אשר קדשנו היא כמו אשר הבדילנו במצוותיו, כענין הקדש, שהוא מובדל ומופרש מכל האדם מחוץ, וכן ענינו של לשון קדושי אשה, הרי את מקדשת לי, שבאורה, הרי את מובדלת ומופרשת לי מכל הגברים שבעולם, וכמו שאמרו בריש מס' קדושין (ב' ב'), מהו לשון קדושין, דאסר לה אכולא עלמא כהקדש. והנה נוסח זה בברכות עפ"י באור זה שייך רק במצות המיוחדות לעם ישראל בלבד, כמו מילה, תפילין, ציצית, מצה, שופר, סוכה, לולב, וכדומה שייך הענין אשר קדשנו — אשר הבדילנו — בהם מכל העמים, שבהם אין נוהגים דברים אלה, והקדש הוא שם משותף עם הבדלה, וכנוסח התפלה ביר"ט שבמוצאי שבת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל, וכן הוא משותף עם פרישות, כמו שכתב רש"י בריש פרשה קדושים, קדושים תהיו — פרושים תהיו.

אבל דברים וענינים שהדעת והאנושות הכללית מחייבים למלאותם, לא שייך לומר אשר קדשנו — הבדלתנו ופרשתנו מכל העמים, כיון דאין אנו מובדלים בהם משאר האומות, כי לכל האומות המתוקנות יש מצות צדקה, השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם תקים, כבוד אב ואם, שכר פועל בזמנו, תקון איפת צדק, הוכח תוכיח, קימה והידור, ולוא גם לא נצטוינו עליהן היינו ממלאים אותן מצד הדעת החובה האנושית ככל העמים, לא יונח ולא יקביל על כל אלה נוסח ברכה זו.

והנה גם מצות דין ומשפט וקביעות דיינים יש בכל האומות המתוקנות, כי הם מצות שהדעת מחייבתם והם חובות אנושיות

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו. הדרך עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות.

לראוי כפינו (הנה האלוקים)

(6)

לא נותר לנו אלא רק להתאבל באמת ומה שמובטח לנו זה שכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה.

"זוכה ורואה בשמחתה" כתוב בלשון הווה. מתי? היה מן הראוי שיהיה כתוב 'זוכה ויראה'. מתי הוא זוכה ורואה.

כתוב כאן וזה מבואר על ידי רבותינו שכל מי שמתאבל באמת על ירושלים, באמת מצטער, יודע שבעומק הדברים, בתוך עומק האבלות מונח כאן השחוק של רבי עקיבא.

לא היה עוד אדם בישראל שעבר את כל החורבנות כולם כמו רבי עקיבא. רבי עקיבא הקים בית מדרש לתפארת שהציל את כל העולם כולו מתוהו.

רבי עקיבא היה צריך להשתתף בעשרים וארבע אלף לוויית, והוא עבר את זה.

רבי עקיבא נכנס לפרדס ביחד עם עוד שלושה חכמים, והתקווה היתה גדולה ועצומה מאד שהם יצליחו לרומם את העולם, ולהביא אותו לקראת גאולה.

אחד מת, אחד יצא מדעתו, ואחד - רחמנא ליצלן - מהגבוהים בחכמי ישראל נהיה כופר בעיקר.

זה חורבן שאין כמוהו. היחידי שנכנס בשלום ויצא בשלום - היה רבי עקיבא. אחד.

אח"כ הוא לחם לצידו של בן כוזיבא בביתר. הוא היה נושא כליו ורבי עקיבא ראה וידע שאפשר וצריך לקרוא על האדם הזה את הפסוק: "דרך כוכב מיעקב" - וגם זה נחרב.

חוץ ממה שבחיים הפרטיים מתו שני בניו וקבל תנחומים, כמו שכתוב במס' אבילות, השיא של כל השיאים שאותו רבי עקיבא ביה"כ סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, וגם את החורבן הזה הוא ראה.

את כל החורבנות רבי עקיבא עבר עם "והיו הם בוכים ורבי עקיבא משחק".

זה מובן מאליו שרבי עקיבא התאבל יותר מכולם. אותו רבי עקיבא שהתאבל יותר מכולם והבין יותר מכולם את האבילות - הוא זה שזכה וראה.

לא 'זוכה ויראה', אלא 'זכה וראה' מתוך האבילות בעצמה, איך מכאן צומחת הישועה.

כדי לראות את זה צריך להיות רבי עקיבא.

אנחנו צריכים להתאבל באמת. כל מי שמתאבל באמת, זוכה ורואה בשמחתה.